

**Szegedi Tudományegyetem
Történettudományi Doktori Iskola
Modernkori Történeti Program**

Szeljak György

**Tisztelnünk kell egymást!
Nahua világkép és kulturális változások Pachiquitlánban a 20. század végén**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**Témavezető: Dr. Boglár Lajos, DSc
egyetemi tanár**

Szeged, 2008

A kutatás célkitűzései

A tanulmány két szempontból vizsgálja meg a Mexikóban élő indiánok és az állam kapcsolatát. Az első részben az állam szerepét elemzem. A kutatás középpontjában az áll, hogy a 20. századi indiánpolitika hogyan gondolkodott az ország területén élő, hagyományos életmódot folytató indián közösségekről, milyen szerepet szánt nekik a forradalom utáni Mexikóban? Milyen politikai célok határozták meg ezt a viszonyt, és az állam milyen módon próbálta integrálni a kulturálisan különböző közösségeket a többségi társadalomba? A földosztásnak és az ejido-rendszer kialakulásának milyen hatása volt az indián falvakra? A kutatás célja volt annak elemzése is, hogy a mexikói társadalomtudósok hogyan képzelték el az állam és az indián közösségek kapcsolatát az évszázad során? Végül a kutatás arra is választ keresett, hogy a 20. század utolsó harmadában hogyan alakultak ki új etnikai mozgalmak, és a dinamikus társadalmi változások (népességrobbanás, elvándorlás) milyen hatással voltak az indián közösségek életére?

A tanulmány másik részében egy indián közösség szemszögéből vizsgálom meg a problémát. A kutatás célja egy Huasteca Hidalguense területén élő nahua indián falu, Pachiquitla kulturális és társadalmi változásainak vallásantropológiai vizsgálata volt 1996 és 2002 között, a résztvevő megfigyelés módszertana alapján. Az elemzés alapját ezért az itt élő indiánok vallási képzeteinek, mítoszainak, rítusainak a megismerése jelentette. A vizsgálat azonban nem csupán arra törekedett, hogy a történetileg kialakult, prehiszán és katolikus képzeteket is magába sűrítő vallási formákat megismerje és leírja. A következő lépés az volt, hogy bemutassa, ezek a vallási képzetek milyen szerepet játszanak a közösség dinamikus átalakulásakor. A tanulmányozott indián falu életében ugyanis egyre inkább jelen vannak az állami intézmények (iskola, orvosi ellátás, politikai pártok), megjelentek az újkeresztény felekezetek, miközben erőteljes gazdasági elvándorlás indult meg Mexikóvárosba, mely a megélhetés egy új formáját, az önellátásra épülő, földműveléstől független bérmunkát állította előtérbe.

A kutatás elsődleges céljai ezért a következő kérdések megválaszolása volt:

A közösség vallási képzetei hogyan befolyásolják a változások irányát, illetve mennyiben segítenek azok értelmezésében? A vallás milyen esetekben válik a kulturális ellenállás alapjává? Milyen típusú adaptációk figyelhetők meg ebben a folyamatban? Hogyan próbálja a falu vallási szempontból megfogalmazni a közösségbe tartozás és kizárás szabályait, és ez milyen konfliktusokat eredményez? Válthat-e a vallás egyfajta stratégiává, amely segít abban, hogy a faluban maradt és az elvándorolt nahuák közötti szimbolikus közösség továbbra is fennmaradjon?

Mindez azért tűnt a kutatás kezdetekor fontos problémának, mert a Huasteca területén – és főként annak Hidalgo állambeli részén – ritkák az ilyen típusú vizsgálatok. A Huasteca multietnikus régiója sokáig nem keltette fel a Mexikóban kutató antropológusok érdeklődését, a vallásantropológiai vizsgálatok is csak az 1980-as években kezdtek széleskörűvé válni. A kutatók egy csoportja a vallási képzeteket, rítusokat a prehiszán nahua elképzelésekhez való viszonyukban vizsgálta, keresve azokat a pontokat, ahol a képzetek folytonossága és a túlélés lehetőségei a keresztény térítés ellenére is megmaradtak.¹ Egy másik irányzat az indián falvak hitvilágát a saját zárt kontextusában igyekezett megismerni,

¹ Lásd pl. Félix Báez-Jorge-Arturo Gómez: *Tlacteocoltl y el diablo. La cosmovisión de los nahuas de Chicontepec*. México: Gobierno del Estado de Veracruz, Secretaría de Educación y Cultura, Xalapa, 1998.

kevesebb figyelmet fordítva a kulturális változásokra.² Mások a francia strukturalista iskola hagyományait követték, vagy a képzetek, a földművelési kör és a mítoszok, rítusok kapcsolatát állították vizsgálataik középpontjába.³ A valláskutatók egy újabb csoportja a szóbeli hagyomány alapján próbálta rekonstruálni a nahua világképet, illetve a hagyományos betegségképzeteket és gyógyítási folyamatokat, a gyógyfüvek szerepét helyezte kutatása középpontjába.⁴

Azonban ezek a tanulmányok gyakran a tradicionális nahua vallást önmagukban, mint zárt rendszert vizsgálták, és kevesebb figyelmet fordítottak arra a problémára, hogy ezek a képzetek milyen szerepet játszanak a terület társadalmi átalakulása során. Nem született olyan elemzés, amely részletesebben vizsgálná az orvosi ellátás kiépülését a területen. Emellett a kutatók figyelmét elkerülte az egészségügyi alkalmazottak és az indián közösségek kapcsolatának behatóbb vizsgálata is. Ez rendkívül fontos probléma a régióban, a kulturális különbségek gyakran félreértéseket és kölcsönös bizalmatlanságot eredményeznek. Tanulmányom egyik fő célja ezért éppen ennek a hiánynak a pótlása volt. Úgy gondolom, mindez nemcsak tudományos cél lehet, hanem a problémák feltárása és kulturális alapú magyarázata gyakorlati segítséget is nyújthat az ilyen típusú konfliktusok megértéséhez.

A mexikói alkotmány 2001. évi módosításával az állam hivatalosan is elismerte az indián önkormányzatokat, és lehetőséget adott nekik, hogy saját normatív jogszokásaik szerint intézzék belső ügyeiket. Ez a változás arra a kérdésre is ráirányította a Huasteca területén kutató antropológusok figyelmét, vajon mennyire ismerik ezeknek a közösségeknek a belső működését és dinamikáját? A Huasteca hidalguense területéről kiinduló nahua migrációs folyamatokról több tanulmány született.⁵ Ezek azonban inkább a földkérdés a gazdasági lehetőségek és a nők szempontjából elemezték az elvándorlást, és kevesebb figyelmet szenteltek a vallás szerepére ebben a folyamatban. A protestantizmus terjedése az ezredforduló környékén felkeltette a régióban kutató antropológusok figyelmét,⁶ a Huasteca hidalguense nahua közösségeinek vallási konfliktusairól azonban még kevés információt találunk. Ezért is fontos ennek a témának a vizsgálata, hiszen a vallási konfliktusok ma már a legnagyobb kihívásokat jelentik a politikai és vallási szerepeket ötvöző tisztségviselői rendszer számára, és alapjában változtatják meg számos falu hagyományos éthosát.

Kutatásommal szeretnék hozzájárulni ennek a problémakörnek a feltárásához is.

² Lásd pl. Rosendo Hernández Cuellar: *La religión nahua en Texoloc, municipio de Xochiatipan, hgo.* Etnolingüística 51. México: INI-SEP.; Arturo Gómez Martínez: *Tlanetokilli. La espiritualidad de los nahuas chicontepecanos.* México, Programa de Desarrollo Cultural de la Huasteca.

³ Lásd pl. Jacques Galinier: *La mitad del mundo. Cuerpo y cosmos en los rituales otomies.* México: UNAM-CEMCA-INI, 1990.; Alan Sandstrom: *Corn is our blood. Culture and Ethnic Identity in a Contemporary Aztec Indian Village.* Norman and London: University of Oklahoma Press, 1991.

⁴ Lásd pl. Anuschka van't Hooft: *The ways of the water. A reconstruction of Huasteca Nahua society through its oral tradition.* Leiden: University of Leiden Press, 2007. Barón Larios, José (comp.) *Tradiciones, cuentos, ritos y creencias nahuas.* México: Gobierno de Estado de Hidalgo, 1994; James Dow: *The Shaman's Touch: Otomí Indian Symbolic Healing,* Salt Lake City, University of Utah Press; Danielle Greco: *Notas para el estudio de la medicina tradicional en una comunidad náhuatl de la Huasteca hidalguense.* In: Jesús Ruvalcaba – Graciela Alcalá (coord.): *Huasteca. Prácticas agrícolas y medicina tradicional,* México D.F.: CIESAS, 1993. 51–74.

⁵ Lásd pl. Irma E. Gutierrez: *Caminantes de la tierra ocupada. Emigración campesina de la Huasteca hidalguense a las minas de Pachuca,* México. México: CONACULTA, 1992.

⁶ Lsd. pl. James Dow: *Demografic Factors Affecting Protesan Conversation in Three Mexican Village* In: James W. Dow and Alan R. Sandstrom((eds.): *Holy Saints and Fiery Preachers: The Anthropology of Protestantism in México and Central America.* Westport CT: Praeger, 2001. 73-86; Ugyanott: Alan R. Sandstrom: *Conclusion: Anthropological perspectives on Protestans Conservation in Mesoamerica.* 263–290.

Felhasznált források

A tanulmányt két nagy egységre osztottam fel. Az első – kisebb terjedelmű és vázlatosabb – rész a 20. századi mexikói *indigenismo* legfontosabb jellemzőit, a mozgalmat leginkább befolyásoló antropológiai elméleteket vizsgálja meg. Ezt a kérdést igyekeztem Mexikó 20. századi történeti változásainak kontextusába helyezni. E rész vizsgálatakor elsősorban a kor indigenista mozgalmában részt vett és a mozgalom irányát döntően meghatározó antropológusok saját írásaira és az adott problémát elemző feldolgozásokra támaszkodtam. Ezt a forráscsoportot egészítik ki azok a másodlagos források, amelyek a 20. századi Mexikó történetét, valamint az indigenista mozgalom egyes időszakait elemzik.

A társadalmi változások bemutatásához emellett felhasználtam az *Instituto Nacional de Estadística Geografía e Informática* (INEGI), valamint a *Consejo Nacional de Población* (CONAPO), és a *La Jornada* című újság által publikált statisztikai adatokat is.

A tanulmány hangsúlyosabb része a Huasteca Hidalguense területén végzett terepkutatásom eredményeit ismerteti. A kulturális antropológiai kutatások jellegéből eredően ez az elemzés elsősorban a résztvevő megfigyelés módszertanán alapul. 1996 és 2002 között 13 hónapot töltöttem el a faluban. Ez idő alatt alkalmam volt részt venni a falu mindennapi életében, végigkövettem a földművelési kör munkálatait, és jelen voltam a legfontosabb közösségi ünnepeken és családi rítusokon.

Xochiatipan járás 20. századi társadalmi folyamatainak megértésében – mivel e területre a feldolgozásokban csak elvétve vannak utalások – elsősorban az életútinterjúk segítettek. A terület politika és gazdasági hatalmát birtokló helyi *cacique* családok idősebb és fiatalabb tagjaival, a katolikus pappal és tanárokkal, valamint az indián közösségek idősebb tagjaival folytatott beszélgetésekből sikerült rekonstruálnom a járás történetét és megismerni a hatalmi, etnikai és vallási szerepekből adódó eltérő véleményeket.

Pachiquitla falu vallási képzeteinek a megismerésében elsősorban a helyben gyűjtött mítoszok elemzése, a katolikus egyház helyi képviselőivel és sámánokkal folytatott beszélgetések, valamint az általuk vezetett rítusokon való részvétel segített.

Hasznosak voltak a kutatásom ideje alatt a járásban dolgozó holland antropológussal, Anuschka van't Hoofttal való gyakori eszmecsere és közös mítoszgyűjtések is.⁷

Kutatásom egyik központi témája volt az állami egészségügyi rendszer kiépülése és szerepe a falu életében. Rendkívül fontos információkkal szolgáltak a Pachiquitlában dolgozó egészségügyi alkalmazottak, akik nem csupán az egészségügyi rendszer helyi működését mutatták be, hanem a saját helyzetükből és kulturális másságukból eredő problémáikat is megosztották velem.

Szintén nagy segítséget nyújtottak az általuk felvett népszámlálási adatok is, amelyek feldolgozásával képet kaphattam a falu demográfiai változásáról és a migráció mértékéről.⁸ Ezt a forráscsoportot egészítette ki az 1996-ban felvett társadalmi diagnózis, amelyből fontos kvantitatív adatokat tudtam meg például a faluban élők lakókörülményeiről, étkezési szokásairól, a gyermekek alultápláltságáról.⁹

⁷ Ennek egyik eredménye a hamarosan megjelenő közös tanulmányunk is. (Lsd. a téziseket lezáró publikációs listát.)

⁸ *Censo Poblacional de la comunidad de Pachiquitla*. 1996; 1998; 1999; 2002. Kézirat. Pachiquitlai egészségügyi központ.

⁹ *Sociodiagnóstico sobre la población, la salud y las viviendas en la comunidad de Pachiquitla, Hidalgo*, 1996. Kézirat. Pachiquitlai egészségügyi központ.

A betegségképzetek értelmezésekor a gyógyító specialistákkal és a falu más tagjaival folytatott beszélgetések, valamint a gyógyító rítusokon való részvétel segített.

A falu tisztségviselői rendszerének megértését a falu esténként rendezett gyűlésein és a közösségi munkán való részvétel, a tisztségviselőkkel készített interjúk, és a rendszer gyakorlati működésének az elemzése biztosította.

A kutatás fontos forrását nyújtották az ünnepekre 2002-ben hazatérő gazdasági elvándoroltakkal készített riportjaim is, amelyek elsősorban a migrációs hálózatok szerkezetére, a városi tapasztalatokra, és az otthon maradottakkal kialakított kapcsolatokra koncentráltak.

Emellett interjúkat készítettem azokkal a társadalmi szereplőkkel is (a járási közigazgatás vezetői, az egészségügyi ellátás regionális koordinálói, tanárok), akik állami alkalmazottként tartották a kapcsolatot a falubeliekkel.

Terepmunkám alatt mintegy 150 óra magnófelvételt, kb. 1000 fotót és 10 óra videofelvételt készítettem.

A területre vonatkozó statisztikai adatok az INEGI felmérésein, a helyi egészségügyi központ kimutatásain, a saját felméréseimen és egyes feldolgozásokban publikált adatokon alapulnak.

Munkámat természetesen segítették a Xochiatipan járással, illetve a tágabb régióval kapcsolatos publikációk is (jóllehet a járás viszonyaival csak kevés tanulmány foglalkozik).

Az értekezés gondolatmenete és szerkezete

A disszertáció 12 nagyobb fejezetből áll. A tanulmány bevezető részében ismertetem a kutatás célját, a terepmunka-kutatás és adatgyűjtés jellegét, a felhasznált forrásokat.

A dolgozat második fejezete a mexikói *indigenismo* 20. századi történetének főbb vonulatait, elméleti vitáit mutatja be. Elemzem a mexikói forradalom utáni *indigenismo* főbb vonásait, az emlékezetpolitika megváltozását, majd az integratív *indigenismo* intézményi kialakulását és működését. Külön kitérek a földosztás és az ejido-rendszer kiépülésének folyamatára és az indián közösségekre gyakorolt hatására. Bemutatom a Nemzeti Indigenista Intézet munkáját meghatározó főbb elméleti megközelítéseket, középpontba állítva Gonzalo Aguirre Beltrán menedékrégió elméletét. Ezt követően elemzem, hogy az 1960-as évektől teret nyerő kritikai *indigenismo* hogyan kérdőjelezi meg a korábbi elképzeléseket, milyen új elméleti megközelítések bukkannak fel. Áttekintem a különböző reformkísérleteket, majd vizsgálom az *indianista* mozgalmak jellegét és követeléseit. A fejezet utolsó részében statisztikai adatok felhasználásával mutatom be Mexikó rendkívül dinamikus társadalmi változását a 20. század utolsó harmadában.

A harmadik fejezet elméleti antropológiai bevezetés az ezt követő terepmunkám eredményeinek ismertetéséhez. Elemzem a kutatásom tárgyában eddig megjelent szakirodalmat, bemutatom, hogy az indián közösségek társadalmi átalakulását vizsgáló újabb megközelítések hogyan járulnak hozzá a kulturális változások jobb megismeréséhez. Végül ismertetem kutatásom gondolatmenetét, és a vizsgált problematikát.

A negyedik fejezetben bemutatom a Huasteca Hidalguense területét, elemzem Xochiatipan járás 20. századi történelmét, és a Pachiuitlánban élő indián közösséget.

Az ezt követő fejezetben a faluban gyűjtött mítoszok, a sámánokkal folytatott beszélgetések és a rítusokon való résztvevő megfigyelés alapján leírom a nahua univerzum

szintjeit és jellemzem az ezen univerzumot benépesítő természetfeletti lényeket. Bemutatom, hogy miként kapcsolódott össze a prehispán és a katolikus hitvilág, továbbá azt, hogy a közvetlen analógia, a behelyettesítés, a státuszváltás milyen vonásait figyelhetjük meg ebben a folyamatban. A fejezetet a helyi rítusok típusainak osztályozásával zárom.

A hatodik, nagyobb lélegzetvételű fejezetben a hagyományos gyógyítókat, a nahua lélekképzeteket, a perszonalisztikus és naturalisztikus betegségeket, valamint a gyógyításuk érdekében elvégzett rítusokat elemzem. Itt külön kiemelem az egyes betegségképzetek mögött meghúzódó vallási elképzeléseket, amelyek leginkább a természetfeletti lényekkel kialakított harmonikus kapcsolat megszűnésében, valamint a társadalmi kapcsolatok megromlásában jelölik meg a betegségek okát. E fejezetben mutatom be a nahua halotti rítusokat és azokat a közösségi ünnepeket (halottak napja, karnevál), amikor a halottak lelkei a helyi elképzelések szerint visszatérnek a földre.

A következő fejezet az állami orvosi ellátás kiépülését, az egészségügyi alkalmazottak tevékenységét, valamint a betegségek eltérő értelmezéséből eredő problémákat elemzi. Tanulmányom külön kitér a szülés, fogamzásgátlás, AIDS, táplálkozás problémájára, bemutatja az eltérő kulturális értelmezésekből eredő konfliktusokat, a kulturális ellenállás és az adaptációk típusait. Rámutatok arra, hogy az elvándorlás során szerzett tapasztalatok és különösen a faluba nemrég megjelent televíziók műsorai milyen hatással vannak a fenti folyamatokra.

Ezt követi a falu politikai-vallási hierarchiájának a vizsgálata. Áttekintem ennek történeti kialakulást, az egyes tisztségviselők feladatát és a vallási ünnepek során játszott szerepét. Ennek elemzését azért tartottam fontosnak, mert az állami közigazgatástól elkülönülő tisztségviselői rendszer a közösségi identitás alapját jelenti. Ugyanitt írom le a protestáns felekezetek megjelenésének okait. Elemzem az új vallási elképzelésekkel együtt megjelenő konfliktusok hátterét, és egy esettanulmány keretében bemutatom, hogy a falu a saját jogszokásai alapján hogyan próbálja útját állni a térítési folyamatnak.

A következő fejezetben a faluból kiinduló elvándorlás okait kutatom. Elemzem, hogy ebben a folyamatban a rituális rokonság rendszere hogyan válik egyfajta stratégiává, mely segít fenntartani a faluban élők és elvándoroltak közötti szimbolikus közösséget. Végül bemutatom, hogy az új tapasztalatokkal visszatért személyek hogyan próbálják megváltoztatni a hagyományos tisztségviselői rendszert.

Az értekezést a kutatás eredményeinek összefoglalása, illetve mellékletek és irodalomjegyzék zárja.

Az értekezés új tudományos eredményei és további kutatási lehetőségek

A tanulmánynak a 20. századi mexikói *indigenismót* elemző része jól áttekintett a nemzetközi szakirodalomban, így az elsősorban a magyar érdeklődőknek jelent újdonságot. A magyarországi latin-amerikanisták ugyanis elsősorban a perui *indigenismo* alapos történeti feldolgozására törekedtek,¹⁰ a mexikói indiánpolitika nem került az érdeklődés középpontjába. A disszertációnak ez a fejezete megpróbálja ezt a hiányt – részben – pótolni.

¹⁰ Anderle Ádám: *Vihar a Sierrában. Indián függetlenségi küzdelmek a 16–18. században*. Budapest: Gondolat Kiadó, 1981.; *Nemzettudat és kontinentalizmus Latin-Amerikában a XIX. és a XX. Században*. Kossuth Kiadó. 1989.; *Nemzet és identitás Latin-Amerikában*. In: Balogh András (szerk.) *Nemzet és nacionalizmus*. Budapest: Korona Kiadó, 2002.; Jancsó Katalin: *Indigenismo político temprano en el Perú y la Asociación Pro-Indígena*. Doktori disszertáció, Szegedi Tudományegyetem, 2008.

A tanulmány tudományos eredménye, hogy a Huasteca eddig kevésbé kutatott területén, Xochiatipan járásban feltárja egy ott élő nahua indián közösség világképét, bemutatja mítoszait, rítusait. A betegségképzeteket egy társadalmi kontextusban vizsgálja meg, és a területen először megpróbálja a modern orvosi ellátás és a hagyományos gyógyítás között kialakult kapcsolatot kulturálisan értelmezni. A tanulmány – szándékaim szerint – hasznos adalékokkal szolgál továbbá egy indián falu kulturális átalakulásának folyamatával és a területen megjelenő protestantizmus jellegével kapcsolatban. Újdonság, hogy a rituális rokonság szempontjából is elemzi az elvándorlást.

A kutatás főként az 1996 és 2002 közötti időszak kulturális átalakulását tekinti át egy olyan közösségben, amely csak az utóbbi évtizedekben szembesült a modernizációval együtt járó társadalmi kihívásokkal. Mindenképpen érdemes lenne nyomon követni a falu további változásának folyamatát. A lehetőségek hiánya miatt nem volt alkalmam részletesen feltérképezni a városban élő, elvándorolt pachiquitlaiak életét. Külön kutatási téma lehetne a migrációs hálózatok alapos feltérképezése is. Izgalmas lenne megvizsgálni, hogy az elvándoroltak miként próbálják Mexikóvárosban megteremteni otthoni környezetük bizonyos elemeit. Külön kutatási téma lehetne annak a vizsgálata, hogy a protestáns térítésnek a jövőben milyen hatása lesz a falu közösségi identitására. Úgy szintén új dolognak számítana a televízió hatásának módszeres kutatása az említett indián közösségben.

A szerző témakörhöz kapcsolódó publikációi

Curación e identidad. Algunos aspectos de la religión nahua en la Huasteca Hidalguense en el Municipio de Xochiatipan. In: Acta Universitatis Szegediensis: Acta Hispanica, Tomus II. Szeged, 1997. 29–41.

„A kukorica a lélek ereje”. Az egészség és a betegség értelmezése egy mexikói nahua indián közösségben. In: Kézdi Nagy Géza (szerk.): Menyeruwa: Tanulmányok Boglár Lajos 70. születésnapjára. Budapest: ELTE, 1999. 118–130.

Az összetorlódott idő. Tradíció és modernizációs változások egy mexikói indián közösségben. In: Fejős Zoltán (főszerk.): A megfoghatatlan idő. Budapest: Néprajzi Múzeum, 2000. 118–135. (Tabula Könyvek 2.)

Az egybetorlódott idő. In: (Fejős Zoltán főszerk.) Időképek. Kiállítási katalógus. Budapest: Néprajzi Múzeum, 2000. 350–363.

Alkoholfogyasztási minták egy mexikói nahua indián közösségben. In: Tabula 2001. 4(1):14–33.

„...porque si no comemos maíz no vivimos. Religión e identidad en la Huasteca hidalguense”. In: Pérez Zevallos J.M. – Ruvalcaba Mercado J. (eds.): Viva la Huasteca. Jóvenes miradas sobre la región. México: Centro de Investigaciones y Estudios Superiores en Antropología Social – El Colegio de San Luis, 2003. 113–144.

Modernización y conflictos culturales: curación tradicional y asistencia médica entre nahuas en México. In: Anderle Ádám (szerk.): Acta Universitatis Szegediensis: Acta Hispanica, Tomus VIII. Szeged, 135–144.

Utam Mexikóig. In: Boglár Lajos (szerk.): "Így kutatunk mi..." Az antropológiai terepmunka módszereihez III. Budapest: Szimbiózis Kulturális Antropológiai Alapítvány, 2004. 8–31.

„Az orvos csak bizonyos betegségeket ismer...”. Hagyományos gyógyítás és orvosi ellátás Pachiuitlánban. In: A. Gergely András – Papp Richárd – Prónai Csaba (szerk.) Kultúrák között. Hommage a Boglár Lajos. Budapest: Nyitott Könyvműhely Kiadó, 2006. 458–470.

Szeljak György – Anuschka Van't Hooft

Consumo de alcohol, valores comunitarios y modernización en una comunidad nahua. In: Revista Latinoamericana de Ciencias Sociales y Humanidades. No. 1. San Luis Potosí: Universidad Autónoma de San Luis Potosí. (Publikálásra elfogadva, megjelenik 2008. őszén.)